

Jan BRABEC

Bergson, Scheler, Woolfová a mytologie „nového člověka“

Fakulta humanitních studií UK

Doktorský program: antropologie

Na předložené práci je především třeba vyzvednout její celkové pojetí: jednak originální volbu rozebíraných autorů, jednak snahu zasazovat jejich myšlenky vztažené k možnosti „nového člověka“ do kontextu. Hledá spíše pojmové souvislosti než nějakou chronologii textů, snaží se vytvořit síť, v níž je dominantní myšlenka, která leckdy právě díky širším souvislostem přesahuje to, co je v jednotlivých dílech konkrétně formulováno. A k tomu pak přispívá nemalou měrou i zařazení románového díla Virginie Woolfové vedle textů filosofických.

Do jisté míry je tento kontext rozvinut primárně z filosofie Henri Bergsona, avšak i ta je již předem „preparována“ vzhledem k tomu, že problémem je *antropologie*, tedy téma u Bergsona spíše implicitní. Je patrné na místě, že Jan Brabec vychází z *Dvojího pramene mravnosti* a z protikladu uzavřené-otevřené a že toto východisko navazuje v jednotlivých exkurzích k jiným Bergsonovým knihám na jeho „metafyziku“, především na *élan vital* (což má svůj význam pro chápání napodobování vzoru jako principu otevřené mravnosti resp. otevřeného náboženství). Pro antropologii 20. století není bez významu ani fakt, že Bergson modifikuje chápání „biologična“ (Jan Brabec tuto modifikaci přesně popisuje), což v kontextu předložené práce dovoluje hlubší zamyšlení nad Bergsonovým pojetím svobody – stručně řečeno: nad tím, jak chápat svobodu v rámci bergsonovské otevřenosti života, je-li lidská existence připodobněna tvořivému životnímu proudu. Odpovědí je „nedourčenost“, volnost. Autor ovšem ví o úskalích, například těch, které vyplývají z odlišnosti *Hmoty a paměti* a *Vývoje tvořivého* (viz str. 29 – 30), nicméně je zřejmé, že Bergsonovo pojetí svobody je závislé na jeho konceptu „tvořivého vzruchu“ a klíčové funkce paměti, a proto je pro něho – poněkud paradoxně – svobodné jednání takové, jež odpovídá „souhrnu“ naší bytosti. To je bergsonovské – snad by ale bylo možné být jen na okraj zmínit, že jde o bod hojně diskutovaný a i mezi těmi, kdo byli Bergsonem ovlivněni, sporný (například Gaston Bachelard v knize *Dialektika trvání*). Možná by věc osvětlila i stručná zmínka o pochopení bergsonovské evoluce u Teilharda de Chardin – který evoluční linii láme do dvou podstatně odlišných částí. To jsou ovšem připomínky, které se netýkají toho hlavního, totiž „hrdiny životního vzruchu“, Bergsonova „mystika“, který se patrně oprávněně zdá být pro jeho „antropologii“ (chápe-li ji jako součást „metafyziky“) základním paradigmatickým. To pak vcelku logicky vede k interpretaci pojmu „osoby“ u Schelera a jeho „bohohledače“. Analogie je zcela legitimní, včetně jisté rezervy, která vyplývá z heterogenní povahy Schelerových textů (*Formalismus v etice* versus *Místo člověka v kosmu*). Jen zkusím upozornit na moment, který autor nechává stranou: u Schelera je důraz kladen na *volbu hodnot* (jak Jan Brabec sám ví, viz třeba str. 74) – ale není právě zde třeba hledat zásadní diferenci vzhledem k Bergsonovi (tím spíše, že u Schelera je v tomto bodě patrná nietzscheovská inspirace)? A není „bohohledačství“ jen zkratkou za obecnější interpretaci lidské existence jako transcendentující právě jakožto vztahující se k hodnotám?

Pozoruhodný obrat k románům Virginie Woolfové není nikterak násilný: nejen intuitivně, ale i v rovině argumentační je možné vidět, že její pojetí lidské existence má

co činit s hledáním „nového člověka“, technika proudu vědomí má svým pramenem jak Williama Jamese, tak Henri Bergsona, jakkoli u Woolfové je patrná i inspirace impresionismem. Je ale pravda, že v jejím hledání není nic mytologického, skutečně jí šlo o „realistické zachycení lidského vědomí“, což však pro ni jako romanopisce znamenalo především problém jiné románové techniky (zbavující se symboličnosti, vázanosti na identitu osoby atd.). Ale je jisté, že ukazuje k nějaké jiné „antropologii“, jak cestou seriózní (*Vlny*), tak cestou hry (*Orlando*). Jenže v celém kontextu práce má u Jana Brabce dílo Woolfové také jinou úlohu: problematizuje, protože naznačuje schematičnost klasických antropologií (včetně té, kterou lze rekonstruovat u Bergsona, i té, kterou předkládá Scheler), což pak situuje tyto filosofické pokusy do blízkosti „romantického“ diskursu.

Práce se dobře čte, je patrné, že autor není svázán texty, protože se dokáže dostat za ně, vidí souvislosti, má zajímavé postřehy (viz „myslitelé krize“ Masaryk a Husserl, k nimž v *Dvojím prameni* možno přiřadit i Bergsona). Je možné, že by jí prospěla volnější forma, v níž by lépe vynikla intence: spíše než traktát by jí slušel esej. Ale chápu, že disertační práce má svá pravidla, která není radno rušit.

Předloženou disertační práci Jana Brabce doporučuji k obhajobě, protože poznámky, které jsem k ní schopen připojit, jsou dílčí a nesnižují fakt, že jde o práci hodnotnou.

Miroslav Petříček
Ústav filosofie a religionistiky FF UK

11. IV. 2009